قصقاچه

تاتار صرفی

ابتدائی مکتب بالالاری اوچون.

ناشری:
خاریطون بابای کتبخانه‌سی
قزانده

КАЗАНЬ.
ЛИТО-ТИПОГРАФІЯ И. Н. ХАРИТОНОВА
1913.

1133

سوز باشی.

بیر یوزنده بیك کوب توررلی کشیلر یاشی. آلار اوزلرینك سوزلرینده طوروغان تللرینه قاراتیب ئساالیتیچه تورلیگه بولئه‌لر. مثلا، تاتار، روس، فرانسوز، نیمیس، قطای وباشقه خلقلر هر برسی اوزلرینه آیرم تللر بله‌ن سویلشه‌لر.

کشیلر بر برینه اوزلرینك تل‌کلرن سوز هم یازو بله‌ن آڭلاطشالار. تل‌کنی، کوڭلده بولغان اوینی یا کلش آڭلاتماس اوچون درست سویله‌رگه درست یازارغه تییش بولا. بر تل بله‌ن درست سویله‌و، درست یازو اوچون اول تلنك قاعده‌لرن، سوزلرینك اوزگه‌رشلرن بلورگه کیره‌ك بولا.

کشی اوزینك آنا تلنده، اوسکان‌چاقدوق اویره‌نوب اوسکانگه، درست سویله‌رگه، درست یازارغه بله. اما چیت بر تلنی اویره‌نو اوچون اول تلده بولغان سوزلرنك اوزگه‌رشلرن اویره‌نرگه حاجت توشه. بر تلده بولغان سوزلرنك اوزگه‌رشلرن آلارنك قاعده وحکملرن اویره‌ته طورغان علمگه صرف نحو دیب ئه‌یته‌لر.

هر کمگه ایك ئلك اوزینك آنا تلینك صرف نحوون بلرگه کیره‌ك. ئلك اوز تلینك صرف نحوون بلگان کشیگه، چیت تللرنی اویره‌نووی بیك جیکل بولا.

صرف نحو اوقوماغان کشی نیندی تلده بولسه‌ده درست سویله‌رگه، درست یازارغه بلمی.

بز بو کتابده تاتار تلینك قصقاچه‌غنه صرف نحوون اویره‌تمکچی بولابز.

صرف.

آدم سوزلرنڭ اوزگەرشلرن-تورلی اورنـده تورلیچه یورتلوارن اویرەنه طورغان علم صرف دیب آتالا.

حرفلر.

سوزلر هر وقت حرفلردن جییلوب یاصالا. مثلا «کشی» دیگان سوزنی آلیق بو سوز ك - ش - ی حرفلرندن جییلوب یاصالغان. «بالق» دیگان سوز ب، آ، ل، ق. حرفلرندن جییلغان.

حرف دیب تلده یورتلگان طاوشلرنڭ کاغذده یازلا طورغان علامتلرینه ئەیتەلر.

تاتار تلنده شوشی حرفلر یورتل:

آ، ا، ب، پ، ت، ث، ج، چ، ح، خ، د، ذ، ر، ز، س ش، ص، ض، ط، ظ، ع، غ، ف، ق، ك، گ، ڭ، ل، م، ن، و، ۇ، ۋ، ه، ی.

شوشی حرفلر بارسی برگه الفبا دیب آتالا.

بولاردن، ا ث ح ذ ض ظ ع حرفلری عرب سوزلرنده گنه یورتل. (افضل، ثابت، حبیب، ظریف، عارف، دیگان سوزلرده).

ژ، ۋ، حرفلری تاتار تلینه کرگان روسچه سوزلرده گنه یازلا. (ژاندارم، ۋاوست، دیگان سوزلرده گی کبك).

بو حرفلر بارسی ایکیگه بولنه‌لر:

۱ــ مد حرفلری: آ، ە، ا، ۋ، و، یـ.

۲ــ طاوش حرفلری: بـ، پـ، تـ، ثـ، جـ، چـ، حـ، خـ، د، ذ، ر، ز، ژ، سـ، شـ، صـ، ضـ، ط، ظ، عـ، غـ، فـ، قـ، كـ، گـ، ڭـ، ل، مـ، نـ، و، هـ.

مد حرفلری آچق طاوش بلن بیك جیگل ئه‌یتل‌لر. هم آلارنڭ اوزلرن یالغزغنه ئه‌یترگه‌ده بولا.

طاوش حرفلری ئلـگی مد حرفلرینه قوشوبقنه ئه‌یتل‌لر، اوزلرن گنه ئه‌یتکانده آیرا آلماسلق بر طاوشقنه چغوب قالا.

حرفلر اوزلرینڭ قالونلق، هم نچکه‌لکلرینه قاراغانده، طاغن ایکیگه بولنه‌لر:

ـ قالون حرفلر: آ، و، ق، ط، ص، غ.

نچکه حرفلر: ە، ۋ، ك، گ.

موندن باشقه حرفلر، تورلی سوزگه قاراب، بعض اورنده قالون، بعض اورنده نچکه بولوب یورتل‌لر.

مثلا: ب، ر حرفی «بار»، «اوبر» دیگان سوزلرده قالون ئه‌یتل، اما «بر»، «سبر» دیگان سوزلرده نچکه ئه‌یتل.

بولارنڭ قایسی نچکه قایسی قالن: آلدم، کیلدم، کیتر، ئوتر، آلدرت، صانش، کومش، آلتون، سیگز، آلتمش، کچکنه، قالن، نه‌زك، یومشات، صالقونایت، بتردم...

هجالر.

هر بر سوزده بر یاکه ایکی یاکه کوبره‌ك مد حرفی بولا. هر بر مد حرفی اوزینك یاننده قوشلوب ئه‌یتلٖه طورغان طاوش حرفی بلٖن برگه هجا دیب آتالا. سوزده نیچه مد حرفی بولسه شول قدر هجا بولا. مثلا: آلما ـ ایکی هجالی سوز (آل ـ ما)، آل ـ باس ـ طی ـ اوچ هجالی سوز، یازغانده بر هجانی اورتاسندن بولوب یول آخرنده قالدررغه یارامی. بلکه بتون هجانی غنه قالدررغه تییش. مثلا: اه ـ مد، بل ـ طر، قار ـ غا، کشی ـ لر. دیب بولٖرگه کیره‌ك. بولارنی بواب کورسه‌تنگز: قالدردم، اوزگز، آلارغه، بلٖه‌م، چیچق، صاندوقاچ، قیقاچ، ایمه‌ن، قوشاغان، آشلق، کچکنه، ئلگه‌ری، روسچه، ترکیچه، ئه‌للٖه، قورقام، شوره‌لی . . .

باصم.

باصم دیب صوزوب، باصوبراق ئه‌یتلگان حرفکه ئه‌یته‌لر. تاتار تلنده باصم کوب وقت سوز آخرنده کیلٖه: کشی، کشیلرگه، بالالرغه، سوزنکی، یلٖردیلار. ـ بعض وقتلرده باشقه بیرلرده‌ده باصم بولا: نیچك؟ قایده؟ تاتارچه، بلٖه‌من، قبقزالٖه...

بو سوزلرگه باصم علامتی قایسی طوریغه قویلورغه تییش: کملر، آلار، بالالاردن، فرانسوزچه، کیلٖه‌سن، آلمابز، بلمه‌سلر، کیلٖده کیته‌ده، قزغالتچ، ئه‌للٖه، تمرسه‌لر، بلٖمی؟

بارا سکمی؟ کوردکمی؟ بو میکان؟ کیلمه‌سه، باروب کیلچی، طرشوب اوقوغان بالالر برده بخنلی بولمی قالماسلار..

حرفلرنڭ ئوزگه‌رووی.

سوز آخرنده ساکن بلن اوقولا طورغان ق، ک حرفلری ایکنچی بر حرف قوشلغانده غ، گ حرفینه اوزگه‌ره‌لر: آق-(آغا)، کوك-(کوگه‌ره)، قاق-(قاغام)، توك-(توگه‌م).

ب حرفی ساکنلی بولغانده (پ) کبك اوقولا. کیبه ـ کیب ـ قابام ـ قاب. تابا ـ تاب.

قایسی بر سوزلرده (ت) ایشتلسه‌ده (د) حرفی یازلا. آچدم، کوچدم، ایشدم...

ن حرفی ك، ق، گ، غ حرفلری آلدندن کیلسه، (ڭ) کبك اوقولا. تونگی، مه‌نگی، بورونغی شونقار...

ن حرفی ب، پ، ف، م حرفلری آلدندن کیلسه، (م) طاوشی بلن اوقولا. اونبر، اون مسجد . . .

سوز بولملری.

تاتار تلنده سوزلر باری ۸ بولکگه بولنه‌لر: اسم، صفت، عدد، ضمیر، فعل، قید، آدات، صوت.

I. اسم.

بر نرسه‌نڭ آتی، اول نرسه تله‌سه کوزگه کورنه طورغان

بولسون، تل‌سه کورنمی طورغان بولسون، اسم دیب آتالا. مثلا: احمد، ثابت... بولار کشی اسملری. آط، صیر، کوك، آی، اوستەل، کتاب، ساعت... بولار ئەيبر اسملری یولا. کورنمی طورغان ئەيبرلرنی‌ده بز بر تورلی کوز آلدینه کیتروب بولسەده اسم بیرەبز. مثلا. فرشته، جن، شورەلی . . .

اسم ایکی‌گە بولنه: اسم خاص، اسم عام.

اسم‌خاص دیب بر کشی‌یاکه بر نرسەنك اوزینه گنه آتالوب قویلغان اسمگە ئەیتەلر. مثلا: ثابت، احمد، قزان، مەمکەو، ایدل، اورال. اسم خاصلر یازلغانده زور حرف بلەن یازیلالر. یاکه «» علامتی اچینه آلنالار.

اسم عام دیب بر برسینه اوخشاغان ئەيبرلرنك بارسینه بردن آتاب ئەیتور اوچون قویلغان اسمگە ئەیتەلر: شهر، کشی یلغه، طاو . . .

بولارنك قایسی خاص، قایسی عام:

اورمان، اوفا، مسجد، عبدالله، علی، یورط، خاریطونق، مکه، پیغمبر، استانبول، بولغیز، فاتح، خلق، ایر، خدیجه، پاریژ...

اسملر طاغن ایکی تورلیگە بولنەلر: حسی، معنوی. «حسی» دیب بزنك سیزگچ اعضالریزنك برسی بلەن (یعنی کوز، قولاق بورون، تل یاکه قول بیلەن) بلنگان اسملرگە ئەیتەلر. «معنوی» دیب بزنك سیزگچ اعضالریز بلەن بلنمەگان اسملرگە ئەیتەلر. مثلا بز ایسلی چەچکەلرنی ایشتویکتە توگللە آلارنی کوز، بورون، تل، قول بلەن‌ده یلەآلایز: طورتی کوزتل بلەن آتناری طوتوب قاراب بلەبز؛ طاشنی کوز بلەن کوروب، قول بلەن

طوتوبقنه بـله آلابز: طاوشنی بــاوری قولاق بلنگنه، توس‌نی کوروب‌کنه یله آلابز.

حسی اسملر اوزلری ایکی تورلی بولا:

بر تورلیسی جانلی "اوزلرینك اختیارلری بلن سلکنه، یوری، قوزغالا آلالر، مثلا کشی، حیوان، بالق، قوش، قورت . . .

بر تورلیسی جانسز بولا، اوزلرینك اختیارلری بلن قوزغالا، یوری آلمیلار، مثلا: آغاچ، صو، طاو، هوا، جیر کبك . .

معنوی بولغان اسملر، آلار کوز، قولاق، بورون، تل هم قول کبك نرسه‌لر بلن توگل عقــل، یاکه دین آرقلی‌غنه بلنگان بولالر. مثلا: الله، فرشته، جن، شوره‌لی، کوچ، قایغو، شادلق . . .

برلك، کوبلك.

بر نرسه‌گه گنه یورتلگان اسملر برلك بولالر: کشی، آط، یلقه، شاکرد . . . . کبك.

کوب نرسه‌گه ئه‌یتوب یورتلگان اسملر کوبلك بولالار. کشیلر، آطلار یلقه‌لار، شاکردلر کبك.

کوبلك علامتی اسملرده قــالون ایشتلگانده لار بــولا؛ نچکه اوقولا طورغان اسملرده لر یازلا. (یوغارغی مثاللارغه قارا).

اسملرنك صرف ایتلووی.

اسملر صرف قیلنغان — یعــنی اوزگه‌رگان چاقده شوشی سؤاللرگه جواب بولوب توشه‌لر:

سوآللر.		اسملر.	
		جانلی	جانسز
کم؟	نه‌رسه؟	کشی،	کتاب.
کمنک؟	نه‌رسه‌نک؟	کشینک،	کتابنک.
کمدن؟	نه‌رسه‌دن؟	کشیدن،	کتابدن.
کمگه؟	نه‌رسه‌گه؟	کشیگه،	کتابقه.
کمنی؟	نه‌رسه‌نی؟	کشینی،	کتابنی.
کمده؟	نه‌رسه‌ده؟	کشیده،	کتابده.

جانلی هم جانسز نه‌رسه‌لرنک اسملری؛ کوب هم بر نرسه‌لرنک اسملری؛ ایر، خاتون یاکه باشقه‌چه نه‌رسه اسملری تاتار تلنده بارسیده بر تورلی صرف ایتله‌لر.

تاتار تلنده جانلی هم جانسز، ایر هم خاتون اسملرنک اوزلرینه باشقه تورلی صرف ایتلولری یوق. ایر، خاتون کیک‌لرنی آیرر اوچون کیره‌ک بولغانده باشقه «ایر»، «آتا»، «آنا» «خاتون» وباشقه سوزلر بلن گنه آیرلا. مثلا: خاتون کشی، ایر کشی. آنا قاز. آتا قاز، آنا ات، آتا ات دیگان سوزلر کیک.

«قالا» دیگان سوزنک صرف قیلنووی.

سوآللر.	برلک.	کوبلک.
نه‌رسه؟	قالا	قالالار.
نه‌رسه‌نک؟	قالانک	قالالارنک.
نه‌رسه‌دن؟	قالادن	قالالاردن.
نه‌رسه‌گه؟	قالاغه	قالالارغه.
نه‌رسه‌نی؟	قالانی	قالالارنی.
نه‌رسه‌ده؟	قالاده	قالالارده.

دن دیگان قوشمنا، قالون ایشتلسه‌ده نچکه ایشتلسه‌ده، «دان»، «ده‌ن» دیب یازلمی «دن» دیبکنه یازلا. قالادن، کشی‌دن، بازاردن، ئۇیدن ...

گنه، غنه، کنه، قنه قوشمتالاری هر وقت ئول صورنده‌گنه یازلالار. «غا»، «قا» دیب یازارغه یارامی. کشیگه، آطقه، چیتکه، آلغه ...

ده قوشمتاسی قالون بولسه‌ده، نچکه بولسه‌ده هر وقت «ده» کبک کنه یازلا، «دا» صورتنده یازو یارامی.

کچره‌یتب یا که سۇیوب ئه‌یتلگان سوزلرنك آخرنده چق یا که چك دیگان قوشمتالار بولا. قاب – قابچق. اویون – اویونچق. وباشقه سوزلر..

II. صفت.

صفتلر اسملرنی تقلا براق، آچقراق آکلانور اوچون اسملرنك اۆلینه قوشوب یورتله‌لر. آلار اسملردن باشقه اوزار یگنه یورنلمی. مثلا، «ئۇی» دیگان سوزنی آلسه‌ق «ئۇی» بیك کوب تورلی بولورغه ممکن: قزل، آق، صاری، زور، کچکنه، طاش، آغاج، بییك، تبه‌نك ... صانلب یتره آلمارسك. شونك اوچون «ئۇی» دیب که ئه‌یتسه‌ك سوزبتونله‌ی آکلانوب جیتمی. نیندی ئۇی اول؟ دیب صورارغه طوری کیله: زورمی؟ کچکنه‌می، نی تۇسلی؟

اگرده «قزل ئۇی»، یا که «طاش ئۇی» فلان دیب ئه‌یتسه‌ك، اول وقت بزنك نیندی ئۇی طورسنده سویله‌گانبز آکلانا. منه

شوندی ئەیبرلرنی آیروب بلورا‌وچون کیترلگان سوزلر بارده صفت بولالر.

صفت اسملری نیندی؟ قایسی؟ دیگان سؤالگه جواب بولالر.

صفتلر ایکی تورلی بولا: چن صفت، یاصالما صفت.

چن صفتلر - ئلکده‌نوك هر وقت صفت بولوب یورگان سوزلر: قزل، ماطور، اوصال، نچکه، آور، طوری، واق دیگان کبك صفتلر.

یاصالما صفتلر - صوڭندن‌غنه صفت بولوب یورتله طورغان سوزلر: عقللی، بلوچی، بلطرغی، کیچه‌گی، کوچلی دیگان کبك صفتلر.

آرتقاق درجه‌لری.

چن صفتلر نلده اوچ تورلی یورتله. عادی صفت، آرتقلق صفتی، ایك آرتق صفت.

عادی صفت بولسه، اول ئەیبرنڭ اورطه‌چه، عادتده کیچه‌گنه بر صفتده بولغانن بلدره: قزل‌بویاو، بییك ئوی، قولا آط، اوزون چبرقی، طوری یول. دیگان سوزلرده‌گی صفتلر کبك.

آرتقاق صفتی. ایکی‌بر صفتده‌ بولغان نرسه‌لرنی چاغشترروب قاراغانده برسی‌نڭ آرتقراق بولغانن کورسه‌تده طورغان صفتلر. بوندی صفتلرنڭ آخرنده قالین تکیشلی طورغان سوزلرده «راق» دیگان قوشمچا یورتله: نچکه اوقولا طورغان سوزلرنڭ آخرنده رەك دیگان قوشمچا یازلوب یورتله. مثلا: قزلراق، بییگره‌ك، طوربراق، باخشیراق، نچکه‌رەك دیگان صفتلر کبك.

اوچنچی ایلک آرتقلق صفتی. بر نەرسەنك اوزینە اوخشاغان باشقە نرسەلردن بارسندن‌ده آرتق بولغانن کورسەته. موندی صفتلرنك اوّلینە بیلك. ایلك، عایت دیگان کبك سوزلر طوناشا، یاکه الوال صفتنك باشندەغی هجالیسینە ساکنلی (ب) حرفی قوشوب شونی صفتنك اوّلینە یورتلە، مثلا: قپ قزل، آپ آق، طوب طوری، زوپ زور... قایسی وقت بوتەنچەده بولا. طوم قارا، کوم گوك، یەم یەشل، دوم صوفو، چلط صاری...

بعض بیلك سیوك صفتلرده اوزینك صفتندە باشقەلاردن کیمەك بولغانن کورسەته طورغان اوزگەرشلرده بولا، مثلا: قزغلت، بەشکلت، کوگلجم، آقصل، زەنگەرصو... چلەصا، صالقنچە اوزونچە، قاراصمان، آلصباق..

صفتلرنك صرف قیلنو رەوشی:

کوبلك	برلك	کوبلك	برلك
یەشللر	یەشل	قزللار	قزل
یەشللرنك	یەشلنك	قزللارنك	قزلنك
یەشللردن	یەشلدن	قزللاردن	قزلدن
یەشللرگە	یەشلگە	قزللارغە	قزلغە
یەشللرنی	یەشلنی	قزللارنی	قزلنی
یەشللردە.	یەشلدە	قزللاردە	قزلدە

لکن صفت اسملری کوبرەك وقت صرف اینلمیچە اسمگە ایەرب گنە یورتلەلر. اسملر ئوزگەرە، صفتلر ئوزگەرمی.

برلك — یاخشی کشی، یاخشی کشینك، یاخشی کشیدن، یاخشی کشیگە، یاخشی کشینی، یاخشی کشیدە.

کوبلك ــ یاخشی کشیلر، یاخشی کشیلرنك، یاخشی کشیلردن یاخشی کشیلرگه، یاخشی کشیلرنی، یاخشی کشیلرده.

کورنه‌که، صفت بولغان سوز (یاخشی) هیچ وقت ئوزگه‌رمی کوبلکده‌ده، برلکده‌ده.

III. عدد.

عددلر یعنی صانلر بر نه‌رسه‌نك کوبمی، نیچه‌نچی ایکانن بلدره طورغان اسملردر. بولار ایك ئلك اوزلری ایکیگه بولنه‌لر: بوتون صان، ئولوش صان.

بوتون صانلر بر نه‌رسه‌نك بولتمیچه گنه ئه‌ینل طورغان صانلری. مثلا، بر، ایکی، اوچ، بیش، اون، یوز، ملك...

ئولوش صانلر ــ بر بوتون صاننك برنیچه‌گه بولنوب شول بولملردن بر آزی آلنغانن‌غنه بلدره طورغان اسملری. مثلا، یارطی، چیرك، اوچدن‌بر، اوندن‌بر، یوزدن‌بیش. بیشدن اوچ...

بوتون صانلر اوزلری ایکی‌تورلی بولالار: برنه‌رسه‌نك مقدارن بلدره طورغان صانلر، یاکه ترتیبن بلدره طورغان صانلر.

مقدار صانلری: بره‌و، ایکه‌و، اوچه‌و...

ترتیب صانلری: برنچی، ایکنچی، اوچونچی، دورتنچی، اوننچی یوزنچی...

بو صانلار هر وقت «اسم» لرنك آلدندن کیلرلر: دورت بل، بیش آلما، اون‌بیش کشی.

عددلرده صفت اسملری کبك اوزلریگنه صرف قیلنمیلر، آلار، نیندی اسمگه قوشلسه شول اسم اوزی‌گنه صرف قیلنا.

عدد اسملری آلارغه ایه‌روب‌کنه برتوسلی گنه یورتله‌لر. قایسی وقتده عددلرگه شار، شه‌ر ـ لاب، له‌ب ـ لك، لق دیگان قوشمنالار قوشلوب یوری. ایکیشه‌ر، آلتیشار، بیشله‌ب، اونلاب، آلوتلك، اونلق...

عددلر ایه‌رگان اسملر هر وقت برلك صانندەغنه یورتله‌لر. مثلا: «یبگرمی ئوی» دیگان سوز کبك. بولای قاراغانده یبگرمی دیگاچ، «ئوبلر» دیب یورته‌سی ایدی کبك کورنه، لکن اول آلای صاننك کوبلگینه قاراب «کوبلك» صورتنده یورتلمی.

ایکی ناچار مالای	آلتی یاخشی قلم
ایکی ناچار مالاینك	آلتی یاخشی قلمنك
ایکی ناچار مالایدن	آلتی یاخشی قلمدن
ایکی ناچار مالایغه	آلتی یاخشی قلمگه
ایکی ناچار مالاینی	آلتی یاخشی قلمنی
ایکی ناچار مالایده	آلتی یاخشی قلمده.

آخرینه نچی، لك، لق طوتاشقان عددلر صفت بولوب کیته‌لر. برنچی یورط، اونلق کاغد. یبگرمنچی نومیر، اوچ یوز اون آلطنچی قابقا. یوزلك آط.

IV. ضمیر.

یز کوب وقتده برەر کشی یاکه برەر نەرسه طورسنده سۆیله‌گان چاقده، اول کشی یاکه اول نەرسەنك اسمن ئەیتمی آنك اورنینه بوته‌ن بر سوزگنه ئەیتوب قویابز. مثلا، اول کیلدی، سین باردك، مین کیتدم، آلار یوریلر... دیگانده

اول، سین، مین، آلار دیگان سوزلر کبك. بولار اورننده بر کشی اسمی بولورغه کیره‌ك ایدی، احمد کیلدی، عین‌الدین‌لر یوربلر دیگانده‌گی، لکن بز اول اسملرنی ئه‌یتمیچه آلار اورنینه اول، آلار دیگان کبك سوزلرگنه قویوب یورته‌بز. شول طریقه کشی یاکه بره‌ر نه‌رسه اورنینه یورتلگان اسملر ضمیر دیب آتاب یورتله.

ضمیرلر بیش تورلی بولالار:

برتورلیسی کشی اسملری اورننه یورتله: مین، اول، سین، بز، سز، آلار دیگان ضمیرلر.

بر تورلیسی کورسه‌تو اوچون یورتله: بو، تگی شول، شوشی دیگان ضمیرلر.

برتورلیسی صوراو اوچون یورتله: کم، نه‌رسه، قایسی، نیچه کمنکی، کوبمی، نیندی دیگان ضمیرلر.

بر تورلیسی بره‌ونك شوگا ایه بولغانن آکلاتالار: مینم، مینکی، سینك، سینکی، آنقی، بزنکی، سزنکی، آلارنقی...

بر تورلی ضمیرلر اوزلـگنی کورسه‌ته‌لر: اوزم، اوزك، اوزی، اوزبز، اوزگز، اوزلری شیکالی.

کشی اسمی اورننه یورتله طورغان ضمیرلر ئوچ تورلی بولالر. غائب، مخاطب، متکلم.

غائب ــ کورنمه‌گان کشی طورسنده ئه‌یتلگان ضمیرلر، اول ــ آلار؛

مخاطب ــ کوز آلدنده بولغان کشی طورسندغی ضمیرلر، سین ــ سز؛

متکلم ــ اوزك طورگده ئه‌یتلگان ضمیرلر، مین ــ بز.

ضمیرلرنڭ صرف قیلنووی.

بیرلك			کوبلك		
اول	سین	مین	آلار	سز	بز
آنڭ	سینڭ	منم	آلارنڭ	سزنڭ	بزنڭ
آندن	سندن	مندن	آلاردن	سزدن	بزدن
آڭارغه	سڭا	مڭا	آلارغه	سزگه	بزگه
آنی	سینی	منی	آلارنی	سزنی	بزنی
آنده	سینده	مینده	آلارده	سزده	بزده.

کورسه‌تو ضمیرلری.

بو	شول	تگی	بولار	شولار	تگیلر
بونڭ	شونڭ	تگینڭ	بولارنڭ	شولارنڭ	تگیلرنڭ
بوندن	شوندن	تگندن	بولاردن	شولاردن	تگیلردن
بوڭارغه	شوڭارغه	تگیڭارگه	بولارغه	شولارغه	تگیلرگه
بونی	شونی	تگینی	بولارنی	شولارنی	تگیلرنی
بونده	شونده	تگنده	بولارده	شولارده	تگیلرده.

سوراو ضمیرلری.

کم،	نه‌رسه،	قایسی،	کوبمی،	نیندی
کمنڭ	نه‌رسه‌نڭ	قایسی‌نڭ	کوبمی‌نڭ	نیندینڭ
کمدن	نه‌رسه‌دن	قایسندن	کوبمی‌دن	نیندیدن
کمگه	نه‌رسه‌گه	قایسینه	کوبمیگه	نیندیگه
کمنی	نه‌رسه‌نی	قایسن	کوبمینی	نیندینی
کمده	نه‌رسه‌ده	قایسنده	کوبمیده	نیندیده.

ایه‌لك ضمیرلری.

مینکی	سینکی	آنقی	بزنکی	آلارنقی
مینکینك	سینکینك	آنقینك	بزنکینك	آلارنقنك
مینکندن	سینکندن	آنقندن	بزنکندن	آلارنقندن
مینکیکار	سینکیکار	آنقیکار	بزنکیکار	آلارنقیه
مینکن	سینکن	آنقن	بزنکن	آلارنقن
مینکنده	سینکنده	آنقنده	بزنکنده	آلارنقنده.

اوزلك ضمیرلری

برلك			کوبلك		
اوزم،	اوزك،	اوزی،	اوزبز،	اوزگز،	اوزلری.
اوزمنك	اوزکنك	اوزینك،	اوزبزنك،	اوزگزنك،	اوزلرینك
اوزمدن	اوزکدن	اوزندن	اوزبزدن،	اوزگزدن،	اوزلرندن
اوزیمه	اوزیکه	اوزینه	اوزبزگه،	اوزگزگه،	اوزلرینه
اوزمنی	اوزکنی	اوزینی	اوزبزنی،	اوزگزنی،	اوزلربنی
اوزمده	اوزکده	اوزنده	اوزبزده،	اوزگزده،	اوزلرنده.

ضمیرلر هر وقت بر اسمگه قوشلوب یوردلر. آنك کتابی، مینم کتابم، سینك کتابینك — بو قلم، تگی اوسنه‌ل، شوشی کشی.

V. فعل.

بر کشی یا که بر نەرسەنك اش یا که طوروشن آڭلانقان سوزلر فعل دیب آتالالار. ثابت اوقی، آت بارا، مبین الدین اوینی... دیگان مثاللردە اوقی، بارا، اوینی دیگان سوزلر فعل بولالار، چونکه بولار هر برسی بر اشنی آڭلاتالار. احمد یاتا، علی اوطرا، دیسەك بو اشنی آڭلاتمی طوروشنی‌غنە آڭلاتا. چونکه یاتو، طورو اش توگل. شولای بولسەدەیاتا، طورا، دیگان کبك طوروشنی (حالنی) آڭلاتقان سوزلردە فعل دیب آتالالار.

فعللرنك تورلیچه بولووی.

فعللر طوغز تورلی صورتدە بولالار:

۱) مصدر — اشنك اسمی، فعللرنك باشی‌در. بلو، بازو اوقو، یورو، قاینو، شایارو. کوب وقتنی بو مصدر فعلی صوڭندە مق یا که مك دیگان قوشمتا کیلە: اوقومق، بازمق، کیلمك، یورمك..

قایسی وقتدە بوتەنچەرەكدە بولالر: کیلمکلك، بارمقلق، یوروش، طوروش، سوینچ... دیگان کبك مصدرلر..

مصدرلر اسملر شیکللی صرف قیلنالار:

بلو،	اوقو،	یوروش،	بلمك،	اوینامق
بلونك	اوقونك	یوروشنك	بلمکنك	اوینامقنك
بلودن	اوقودن	یوروشدە	بلمکدن	اوینامقدن
بلوگە	اوقوغە	یوروشکە	بلمککە	اوینامققە
بلونی	اوقونی	یورشنی	بلمکنی	اوینامقنی
بلودە	اوقودە	بورشدە	بلمکدە	اوینامقدە

۲) حاضرگی فعل. بر اشنك حاضرگنه بولوب طورغانن كورسەته طورغان فعللر «حاضرگی زمان فعلی» دیب آتالالار، بل، یوری، اوقی، یازا، قایتا، كیل...

فعللرنك بولولی كورسەته طورغانی بار، بولماونی كورسەته طورغانی بار. بولماونی كورسەته طورغان حاضرگی فعللرنك آخرنده می دیگان قوشمنا بولا. بارمی، یورمی، اوقومی، كیلمی.

فعللر كشی طورسنده ئەیتا، طورغان ضمیرلر بویچه صرف ایتلەلر، هم برلك، كوبلك صانلارنده بولالار.

بولولی-كورسەته طورغان فعللر.

	برلك	كوبلك	برلك	كوبلك
غائب	بل	بللر	اوقی	اوقیلار
مخاطب	بلسك	بلسز	اوقیسك	اوقیسز
متكلم	بلم (بلمن)	بلبز	اوقیمن	اوقیبز.

بولماونی كورسەتوچی فعللر.

	برلك	كوبلك	برلك	كوبلك
غائب	بلمی	بلمیلر	اوقومی	اوقومیلار.
مخاطب	بلمیسك	بلمیسز	اوقومیسك	اوقومیسز
متكلم	بلمیم	بلمیبز	اوقومیم	اوقومیبز.

حاضرگی زمان فعلی هر وقت ئەلیگنه بولوب طورغان اش طورسندەغنه بولمی، بولغانیا كەسیرەكلەب بولغالی طورغان اشلرده‌ده یورتله. مثلا، بالا قاری، ایگن ایگه، صاتو صاتا، بالالار اوقوزا. دیگاندەگی فعللر كبك. بولار حاضر بولوب طورغان اشنی توگل،

اول کشینك اشن، کسبن، کوب وقت شونك بلن مشغول بولغانن کورسه‌ته‌لر.

٣) اوتکان زمان فعلی. بر اشنك اونکان زمانده بولغانن بلدرو طورغان فعللر.

باردی، اوقودی، بازدی، شاباردم، آشادك، اچدگز....

اونکان زمان فعللری ایکی تورلی بولالر:

١) کورنکان اش: بوهاری مثاللرده‌ی کبك، کوروب بولکان اشلر.

٢) ایشتلکان اش: بارهان، کیلکان، بورکان، آلغان دیگانلگی کبك، اوزی کورمیچه کشیدن ایشتوبکنه ته‌یتلکان فعللر.

بولارنكده هر برسینك بولغانی، بولماغانی بولا. بولماغان فعللرده اونکان زمانلرده هر وقت آخرغه ما، مه قوشمتالاری طوناشوب بوری.

بولونی کورسه‌تکان فعللر.

	برلك	کوبلك	برلك	کوبلك
غائب	بازدی	بازدیلار	کیلدی	کیلدیلر.
مخاطب	بازدك	بازدگز	کیلدك	کیلدگز
متکلم	بازدم	بازدق	کیلدم	کیدك.

بولماونی کورسه‌ته طورغان فعللر.

	برلك	کوبلك	برلك	کوبلك
غائب	بورمه‌دی	بورمه‌دیلر	بارمادی	بارمادیلار
مخاطب	بورمه‌دك	بورمه‌دگز	بارمادك	بارمادگز
متکلم	بورمه‌دم	بورمه‌دك	بارمادم	بارمادی.

ایشتلگان فعللردەدە شولای.

بولو	بازغان، بازغانسڭ، بازغانمن. بازغانلر، بازغانسز، بازغانبز.
بولماو	ارقوماغان، ارقوماغانسڭ، ارقوماغانمن. ارقوماغانلر، ارقوماغانسز، ارقوماغانبز.

دم، دك، دق، دڭ قوشمتالارن شوشی کورسەتگان صورەتدە گنە بازارغە تییش. اورتاغە (د) حرفی قویوب بازو بارامی. بولارنڭ (د) حرفلری قای بر ونندە (ت ـ ط) طاوشلرندەدە ایشتل، لکن آنی (ت ـ ط) حرفی بلەن بازارغە بارامی، بلکە (د) حرفی بلەن بازارغە کیرەك.

مثلا، آچدم، قایدی، کیندڭ، کیسدك، توکدم، اوزدق، کیبدی، کوچدیلر....

اوتکان زمان فعللرینڭ ایشتلگانلرندە آخردەهر وقت قان، غان، کان، گان قوشمتالاری بازلوب بوری. کان ـ گان قوشمتالاری کەن ـ گەن کبك ایشتلسەلردە تگیلرینە آیەرتوب ـ هم جوگەن، بوکەن دیگان کبك اسملردن آیرر اوچون ـ کان، گان صورتندە بازالار . . . .

---

٤) کیلەچك زمان فعلی.

کیلەچك زمان فعلی ـ آلدە بولاچق اشنی آڭلاتا طورغان فعللر. کیلور، بولور، آلاچق، کیلەچك. بازاسی، اوقیسی.

کیلەچك زمان فعللری اوچ تورلی بولالار:
١) بلور، بازار، کبنەر دیگان کبك فعللر.
٢) بلەچك، بازاچق، کینەچك — دیگان کبك فعللر.
٣) بلەسی، بازاسی، کبنەسی دیگان کبك فعللر.

بو فعللرنك صرف قیانواری.

	برلك			کوبلك		
غائب	بلور	بازار	کبنەر	بلورلر	بازارلار	کینەرلر
مخاطب	بلورسك	بازارسك	کبنەرسك	بلورسز	بازارسز	کبنەرسز
متکلم	بلورمن	بازارمن	کینەرمن	بلوربز	بازاربز	کبنەربز

بولمایاچق فعللرنك صرفی.

	برلك		کوبلك	
غائب	بلمەس	بازماس	بلمەسلر	بازماسلار،
مخاطب	بلمەزسك	بازمازسك	بلمەزسز	بازمازسز،
متکلم	بلمەمن	بازمامن	بلمەبز	بازمابز:

بولاچق فعللرنك صرفی.

غائب	کیلەچك	کیلەچکلر	باراچق	باراچقلر
مخاطب	کیلەچکسك	کیلەچکسز	باراچقسك	باراچقسز.
متکلم	کیلەچکمن	کیلەچکبز	باراچقمن	باراچقبز.

بولامایاچق فعللرنڭ صرفی.

غائب	کیلمه‌یه‌چك	کیلمه‌یه‌چکلر	بارمایاچق	بارمایاچقلر
مخاطب	کیلمه‌یه‌چسكڭ	کیلمه‌یه‌چکسز	بارمایاچقسڭ	بارمایاچقسز.
متکلم	کیلمه‌یه‌چکمن	کیلمه‌یه‌چکبز	بارمایاچقمن	بارمایاچقبز.

چك ـ چق قوشمتالری چه‌ك، چاق کبك ایشنلسه‌لرده، آلای یازلمیلر، بلکه چك ـ کبك یازلالار...

بلنه‌چك، یازلاچق، اشلنه‌چك، قارالاچق . . .

بلنمه‌یه‌چك، یازلمایاچق، اشلنمه‌یه‌چك، قارالمایاچق . . .

یازاسی	بازاسیلار	اوقیسی	اوقیسیلر
یازاسیسڭ	بازاسیسز	اوقیسیسڭ	اوقیسیسز
یازاسیمن	بازاسیبز	اوقیسیمن	اوقیسیبز.

بو تورلی فعللرنڭ بولمایاچقلرینه «توگل» دیگان سوز طوتاشدروب یورتله:

یازاسی توگل	بازاسی توگللر	اوقیسی توگل . . .
یازاسی توگلسڭ	بازاسی توگلسز	اوقیسی توگلسڭ . . .
یازاسی توگلمن	بازاسی توگلبز.	اوقیسی توگلمن . . .

٥) امر فعلی. بر اشکه قوشو، یاکه بر اشنی اشله‌ونی اوتنونی بلدرگان فعل „امر فعلی“ دینب آتالا. بل، اوقو، یاز. کیلچی، کیلسه‌نه‘ بارسانا . . . . .

امرلرنڭ صرفی.

بلسون	اوقوسون	بلمەسون	اوقوماسون
بلسونلر	اوقوسونلر	بلمەسونلر	اوقوماسونلر.
بل	اوقو	بلمە	اوقوما
بلڭز	اوقوڭز	بلمەڭز	اوقوماڭز
بلیم	اوقیم	بلمیم	اوقومیم
بلیك	اوقیق	بلمیك	اوقومیق

كیلچی	كیلسونچی	كیلمەچی	كیلمەسونچی
كیلڭزچی	كیلسونلرچی	كیلمەڭزچی	كیلمەسونلرچی.
كیلیمچی	كیلیكچی	كیلمیمچی	كیلمیكچی

بارسانا	بارسونلار	بارماسانا	بارماسونلار
بارڭزسانا	بارسونلارلا	بارماڭزسانا	بارماسونلارلا

امرلرنڭ برنچیسی بولغان «بل، اوقو، باز» كبك فعللر بتون فعللرنڭ «توبی» اصل حرفی صانالا. . .

٦) شرط فعللری. بر اشنڭ بولووی ایكنچی بر اشنڭ بولووینه طوقتالغانن بلدرگان فعل «شرط فعلی» دیب آتالا. كیلسه، بارسه، قاراسه، كورسه، بولسه . . . . فعللری كبك.

شرط فعللرینڭ صرف قیلنووی.

غائب	كیلسه	كیلسەلر	بارسه	بارسەلار
مخاطب	كیلسەڭ	كیلسەڭز	بارسەڭ	بارسەڭز
متكلم	كیلسەم	كیلسەك	بارسەم	بارسەق

بولماولی کورسه‌تکانلری

غائب	بارماسه	بارماسه‌گز	بورمه‌سه	بورمه‌سه‌لر	
مخاطب	بارماسه‌ك	بارماسه‌گز	بورمه‌سه‌ك	بورمه‌سه‌گز	
متکلم	بارماسه‌م	بارماسه‌ق	بورمه‌سه‌م	بورمه‌سه‌ك	

بو شرط فعللرنده بولا طورغان „سه“ قوشمناسی قالون ایشتلسه‌ده، نچکه ایشتلسه‌ده هر وقت «سه» صورتنده یازلوب بوری.

۷) حال فعللری ـ حال فعللری اوچ تورلی بولا:

۱) حاضرگی حالنی بلدره طورغانی: بلوب، یازوب، کیلوب، باروب . . .

۲) ئلـکـگی حالنی بلدره طورغانلری: بلـگاچ، بازغاچ، کبنکاچ، آچقاچ . . .

۳) کیلـچك حال . . . بلـگانچی، یازغانچی، کینکانچی، آچقانچی . . .

بولارنڭ بولماولی کورسه‌ته طورغانلری‌ده بولا:

۱) — بلمیچه، یازمیچه، کیلمیچه، بارمیچه . . .

۲) — بلمه‌گاچ، بازماغاچ، کبنمه‌گاچ، آچماغاچ . . .

۳) — بلمه‌س بوردن، بازماس بوردن، کینمه‌س بوردن . . .

بو حال فعللری برلك، کوبلك اوچون هم غائب، مخاطب، متکلم اوچون هر وقت بر تورلی گنه بولالار،

مثلا: بلوب اوقو، بلوب اوقودم، بلوب اوقودق، بلوب اوقوگز، بلـگاچ کیلمه‌دیلر، کینـکاچ باروگز، بلـگانچی اوقوگز، آرغانچی اشل‌دك . . .

بو حال فعللرنده گاچ، قاچ، گاچی، قاچی، کاچ، کاچی ...
توشمنالاری نچکه ئەینله تورغان فعللرده (ا) بلەن یازلالار.
قایسی وقتده بلمیچه، آلمیچه ... کبك حاللر قسقارتلوب
بلمی، آلمی دیبکنه یورتلەلر: بلمی اوقودی، آلمی کیندی ...
٨) فاعل. بر اشنی اشلەوچی طورسنده ئەیتلگان فعللر
«فاعل» دیب آتالا. اوقوچی، یازوچی ...
فاعللر ایکی تورلی بولا. عادل فاعل، آرتقلق فاعلی.
عادی فاعل. اوقوچی، یوروچی، اشلەوچی قاراوچی، صاتوچی...
آرتقلق فاعلی: اوقوچان، یوروچەن، اشلەوچەن، قاراوچەن،
صاتوچان...
بعض وقتنی فاعللر بوتەن تورلی صورتدەده بولوب کیلەلر:
مثلا، یورزمنەل ـ آلغر ـ بلگچ، ابرنچەك، برتقچ، اونکن ...
کوب وقتنی فاعللرگه آرتقلقنی بلدره طورغان «راق، رەك»
توشمنالری طوتاشوب یوری: بلوچیرەك، یازوچیراق، آلغرراق
بلگچرەك، اونکترەك، اشلەوچەترەك، یوروچەترەك.

فاعللرنك صرفی:

برلك

اوقوچی بلوچی، اوتوماوچی، بلمەوچی، صاتوچان، بلگچ
اوقوچیسك بلوچیسك اوتوماوچیسك بلمەوچیسك صاتوچانسك بلگچسك
اوقوچیمن بلوچیمن اوتوماوچیمن بلمەوچیمن صاتوچانمن بلگچمن

کوبلك

اوقوچیلار بلوچیلر اوتوماوچیلر بلمەوچیلر صاتوچانلر بلگچلر

اوقو چیسز بلو چیسز اوقوماوچیسز بلمەوچیسز صانوچانسز بلگچسز
اوقوچیبز بلوچیبز اوقوماوچیبز بلمەوچیبز صانوچانبز بلگچبز.

۹) مفعول. بلنوچی، یازلوچی، قارالوچی، ئونرلوچی، دیگان کبك اوزینه اش نوشکان فعللر مفعول دیب آتالا.

کوب وقت بومفعوللرگه آزاغنه برباردەم فعلی طوناشوب یوری: بلنه طورغان، یازلا طورغان، قارالا طورغانلار، ئونرله طورغان. بومفعولنك اوتکان زمانده بولغانلریده برلا: قارالغان کشی، یازلغان بالا، ئوترلگان جەنلك، قولغان مالای. . . : .
ایسکیرەك کتابلرده مش قوشمتاسی ده طوتاشوب یورنله: یازلمش کتاب، قارالمش کولمەك، کورلمش حال. ..

قایسی برفعللردن بوقاعدەگه کرمەگان تورلیچەده مفعوللر کیله: قزغانچ، ئوزوك، جیرونگچ، جیینتق، صالنقی دیگان کبك مفعوللر.

مفعوللر صرف قیلنمیلار، بلکه باشقه اسملرگه ایەروب کنه برصورتده‌گنه یورنلەلر: بلنوچی اش، بلنوچی اشلر، بلنوچی اشکه، بلنوچی اشلرنی، قولغان مالایلار، قولغان مالایلارنی....

فعللرنك شوشی طوقز تورلی صورتدن باشقه تورلی کیلگانلری ده بولا. بنکری، آلغری، ئولگری، آلمالی ایدی کیلمەلی ایدی، اوقومالی ایدکز.... وباشقەلر.

یاردەم فعللری .

کوب وقتده فعللر برگله سوزدن یاصالمی ، آلارنك یاننده ینه بر یاردەم فعلی ده یورتله: بارا ایدم، بارا طور- کیله آلمی - بیره کور. یغلا یازدم، اشلەب اوطر.. دیگان فعللرده گی کبك.

بو یاردەم فعللرینك ایك کوب یورتله طورغانی ایدی دن طارالغان فعللردر. باشقه لری کوب وقت اوزلری یالغزغنه کوینچه ده فعل بولاوب یوری آلالار، اما ایدی فعلی اوزیگنه چن فعل بولا آلمی. («باشن ایدی» دیگان مثالده اول ایکنچی معناده.)

بو یاردەم فعللرینك آلدندن کیلگان فعل حاضر زماننك غائب که ئەیتله طورغانی صورتنده گنه یورتله. صرف قیلنغان چاقده یاردەم فعللری گنه صرف ایتله لر:

	برلك		کوبلك	
مخاطب	بارا ایدی	یغلا یازار	بارالار ایدی	یغلا یازارلار
مخاطب	بارا ایدك	یغلا یازارسك	بارا ایدکز	یغلا یازارسز
متکلم	بارا ایدم	یغلا یازارمن	بارا ایدك	یغلا یازارمز
غائب	یازا آلدی	اوقی آلور	یازا آلدیلار	اوقی آلورلار
مخاطب	یازا آلدك	اوقی آلورسك	یازا ایدکز	اوقی آلورسز
متکلم	یازا آلدم	اوقی آلورمن	یازا آلدق	اوقی آلورمز

عالم بولدی	تحصیل ایتدی	عمل قیلدی
عالم بولدك	تحصیل ایتدك	عمل قیلدك
عالم بولدم	تحصیل ایتدم	عمل قیلدم

عالم بولور	تحصیل ایته‌ر	عمل قیلور
عالم بولورسك	تحصیل ایته‌رسك	عمل قیلورسك
عالم بولورمن	تحصیل ایته‌رمن	عمل قیلورمن

عالم بولاچق	تحصیل ایته‌چك	عمل قیلاچق
عالم بولاچقسك	تحصیل ایته‌چکسك	عمل قیلاچقسك
عالم بولاچقمن	تحصیل ایته‌چکمن	عمل قیلاچقمن

فعللر شوشی کورسه‌تلگان صیغه‌لرده صرف ایتلو بله‌ن گنه قالمیچه، ایکنچی تورلی جهتدن‌ده اوزگه‌روب یوریلر.

مثلا: بل — آل — قارا — اوقو — بیکله فعللرندن تورلی درجه‌ده فعللر آلوب آلارنی‌ده صرف ایتوپ چغارغه بولا....

بلش — آلش — قاراش — اوقوش — بیکله‌ش

بلدر — آلدر — قارات — اوقوت — بیکله‌ت

بلدرت — آلدرت — قاراتدر — اوقوتدر — بیکله‌تدر

بلگه‌له — آلغالا — قاراشدر — اوقوشدر — بیکله‌شدر

بلدرش — آلدرش — قاراتش — اوقوتش — بیکله‌تش

امر فعللری طابولغاچ اول فعللرنك باشقه طوغز تورلی اوزگه‌رشلرن طابوده آنصات بولا. آلارن اوزگز طابوب چغگز.

VI. قیدلر.

قیدلر دیب شوشی کورسەتلگان سوزلرنی آچقراق آڭلاتمق اوچون کیترلگان سوزلرگه ئەیتەلر. قیدلر بر تورلیده صرف ایتلمیلر. هر وقت بر حالدەگنه بولالار. بز کیچه اورمانغه باردق. آت بیك شەب بارا... دیگان سوزلردە (کیچه)، (شەب) دیگان سوزلر کبك بولار اشنڭ وقتن، حالن، کیفیتن بیان ایتەلر.

شەب، تیز، آقرن، جەیەو، شپرت، باخشی، قزق، آز، کوب، درست، بالغز، آبرم، نق، نەق، طوری - قییق، کینەت، بەنەشە، شاقتی، بایتاق، کچکنه، زور، قالون، جوان، بیلطر، کیچەرون، ایرتەنچەك، کوندز، ئلگەری، صوڭ، ئلك، تونله...

دیگان کبك سوزلر باریده قید بولالار.

بولارنڭ هر قایوسینه مثاللر طابوڭز!

VII. ادات.

آدات دیب اوزلرندن گنه سوز آڭلانمیچه ایکنچی بر سوزگه قوشلوب یورگاندەگنه آڭلانا طورغان سوزلرگه ئەیتەلر. ولی بلن، سینڭ اوچون، طاوچیکلی - صیبر کبك، بلم ایچ آنڭ شیکلی، شونڭ صماق. اول توگل - طاغن کیل، مین هم سین. اول یه نگی... دیگان سوزلردەگی: بلن، اوچون چیکلی، کبك، ایچ، شیکلی، صماق، توگل، طاغن، هم، یه... دیگان سوزلر همه سی آدات بولالار...

طاغن نیندی آداتلر طابارسز ایکان؟ ئزلەڭز!

؟؟

VIII. صوت.

هیچ بر معناسی بولمیچه. فقط اوقوچی یاکه طڭلاوچیغه تنبیه اوچونگنه، اچده بولغان حسیاتنی چغارو اوچونگنه ئه‌یتلگان سوزلر صوت دیب یورتله. آه، خاراب بولدم! اوف، آردم. ئه‌ی، کیل ئه‌لی موندہ! دیگان مثاللرده آه، اوف، ئه‌ی. . . . دیگان سوزلر کبك. باشقه تورلیارن اوزگز طابوب قاراڭز!

سوءاللر: صرف نحو کتابی نه‌رسه‌اویره‌ته؟ صرف دیب نیگه ئه‌یته‌لر؟ حرف نه‌رسه؟ مد حرفلری، طاوش حرفلری نیلر؟ هجا نه‌رسه؟ برسوز بوافه صیماسه نیچك بوله‌رگه کبره‌ك؟ تانار تلنده باصم قایده کوبره‌ك بولا؟ سوز بولملری نیچه‌و؟ اسم نرسه؟ اسم خاصلر نیچك یازلا؟ کوبلکلرنڭ آخرنده قای وقتده (لار) یازلا؟ صفت نه‌رسه؟ نیچه تورلی؟ آرتقلق درجه‌لری نیچه‌و؟ عدد نه‌رسه؟ عدد صرف قیلنامی؟ ضمیر نه‌رسه؟ آلار نیچه تورلی؟ فعل نه‌رسه؟ نیچه تورلی؟ آلار نیچك صرف قیلنالار؟ یاردم فعللری نیندی فعللر؟ فعللر طاغن نیچك اوزگه‌ره‌لر؟ قیدلر نه‌رسه؟ آدانلر نه‌رسه؟ صوتلرغه مثاللر طابڭز!